

4. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.

5. Широков В. А. Системна семантика тлумачних словників. *Акцентологія. Етимологія. Семантика : До 75-річчя академіка НАН України В. Г. Складенка*. Київ : Наукова думка, 2012. С. 487–510.

ОНУФРІЙЧУК Ганна
канд. філол. наук, Київ

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Загальновідомо, що однією з визначальних ознак нації є її мова. Власне, зрозуміло, що поки народ береже свою мову, доти він зберігає свою особливість, свою етнічну єдність, а втрачає мову – втрачає й себе як народ [1, с.7]. З цього погляду цікавою для дослідників є фразеологія, яка виступає не лише окрасою, скарбом мови і народного досвіду, а й багатим об'єктом наукового розгляду, зокрема в етнолінгвістичному плані. Взагалі фразеологізми, містячи в собі велику силу експресії й емоційної наснаги, є яскравим виявом зображальних і естетичних якостей мови, тому найвиразніше передають дух і нев'янучу красу мови, яку витворив народ протягом віків для потреб спілкування в усній та писемній формах. Саме у фразеології найяскравіше виявляється її національна особливість і самобутність [3, с. 143–147].

Особливість фразеологічних одиниць полягає в тому, що вони як номінативні одиниці називають уже названі реалії, виражають оцінку, побудовану на семантичному осмисленні. При цьому не тільки одне слово, а цілий вираз вступає в синонімічні зв'язки з іншими словами.

Фразеологія мови відбиває гнучкість інтелекту, внутрішній темперамент, своєрідний спосіб мислення як окремого індивіда, так і нації загалом. Тим самим фразеологічні глибини є животворною

основою мови, свідком минулого життя народу, динамічною й дифузною стихією, наповненою роздумами та емоціями, смутком і веселощами, свіжими враженнями й віковою зажурою. У сталих образних виразах, приповідках, приказках, прислів'ях спостерігаємо міцний генетичний зв'язок з народним світовідчуттям [4, с. 3].

Фразеологія дає змогу проникнути в далеке минуле не лише мови, але й історії та культури її носіїв. Досліджуючи фразеологізовані сполуки народного мовлення, відстежуємо сталі сполуки, які давно ввійшли в сучасну українську мову, і сполуки, які характерні для говіркового мовлення. Скажімо, у вербальному контексті різдвяних обрядодій постає ряд фразеологізованих висловів як загальнолітературного, так і діалектного характеру: *носити вечерю* – напередодні Різдва розносити хрещеним батькам свячену їжу; *проганяти кутю* – обрядодія, яку здійснюють переважно діти напередодні Водохреща; *вечірня вода* – вода, освячена у Надвечір'я Водохреща; вважається найсвятішою. Також у народному мовленні спостерігаємо фразеологізоване сполучення діалектного характеру *чатувати сонце*, коли людина намагалася побачити сонцеворот. Такі мовні вирази свідчать про зв'язок світосприймання предків з ушануванням небесного світила, з одухотворенням навколишнього світу. Можливо, звідси постало стійке фразеологізоване сполучення *ходити з сонцем*.

У процесі розвитку української мови утворилися фразеологічні одиниці, в основу яких лягло порівняння – найпродуктивніший і найдавніший спосіб творення мовних сполучень. Так, якщо взяти фразеологічну одиницю *перемивати кістки*, що означає «поширювати плітки», «обговорювати когось», то в процесі дослідження з'ясуємо, що первинно вираз означав «мити рештки померлих» і був пов'язаний з обрядом так званого «другого поховання», відомого деяким народам на ранньому етапі розвитку цивілізації. З плином часу первинне значення відійшло на периферію, закріпивши за фраземою значення змісту мовлення.

Фразема *накріти мокрим рядном* віддзеркалює практику покарання злочинця самосудом. Називаючи спочатку засіб

самосуду – накрити мокрим рядном (мокре щільніше прилягає до тіла, «сповиває» злодія), вираз поступово порвав зв'язки із сферою первісного функціонування й розвинув два значення: «вилаяти когонебудь (звичайно зненацька)» і «піймати, захопити на чому-небудь зненацька», а фразеологічна одиниця *мо́крим рядно́м* на кого, яка вичленувалася із фразеологізму *накрити мо́крим рядно́м* кого, набувала значення «зненацька, несподівано». Семантика названих висловів успадкувала певні смислові компоненти.

Наявність невичерпної скарбниці фразеологізмів у мовотворчій діяльності народу свідчить про високий рівень його мовної культури, про самобутній зв'язок його, як творця і носія мови, з власним побутом, звичаями, обрядами, міфами, легендами, поезією, про його ніким і нічим не виміряну любов до мовних надбань попередніх поколінь.

Отже, спостереження над фразеологічними одиницями, породженими народним мовленням, переконує в тому, що маємо справу з мовним матеріалом, дослідження якого потребує не лише пізнання власне мовних процесів, але й неабияких знань з історії, культури етносу. Саме фонові знання (передусім етнологічного плану) дають змогу глибше проникнути у природу багатьох фразеологізованих народних висловів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жайворонок В. Слово в етнологічному контексті. *Мовознавство*. 1996. № 1. С. 7–14.
2. Івченко А. Здобутки і перспективи етимологічних досліджень української фразеології. *Мовознавство*. Львів, 1993. С. 178 – 183.
3. Кучеренко Т. До проблеми трансформації фразеологізмів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 1996. Вип. 9. Слов'ян. філологія. С. 143 – 147.
4. Ужченко В. Східноукраїнська фразеологія. Луганськ, 2003. 362 с.